

ESCURÇÓ

Chalcides bedriagai

Avui dia, la macrofauna terrestre es compon majoritàriament per mamífers i aus. Els rèptils, que van ocupar extensivament els ecosistemes durant lo Terciari, van disminuint la seva presència durant lo Quaternari, més encara en los darrers temps, quan la humanitat ha ocupat bona part del món. Però queden alguns rèptils que sobreviuen. Aquí parlaré d'un rèptil no gaire fàcil de veure a les nostres terres, que vaig trobar a Tamariu, i que està al límit nord de la seua distribució territorial.

Chalcides bedriagai, vista dorsal. Fotografia del 9 de gener de 2017 a Tamariu. Alfonso Maíllo

Nom

Lo nom d'«escurçó» és com se li diu al poble, mentre que en bona part del territori de parla catalana un escurçó és la serp verinosa que en castellà se diu 'víbora', a bona part del domini lingüístic català se li diu 'bívia ibèrica', 'lludrió' i a algunes parts del país valencià 'lluenta'. En castellà és 'eslizón ibérico'.

Descripció

Aquest saure de la família dels *escíndids* (rèptils amb escames i amb extremitats molt petites o absents), de fins a 16 cm. de longitud (casi la meitat és coga) és com una sargantilla rabassuda, però amb potes molt petites. Lo cap i la coga casi no se diferencien del cos, son com la continuació, mentre que les sargantilles tenen les coges molt

més estretes que lo cos, i lo cap ressaltava en un rellieu propi. Té extremitats pentadàctiles -a diferència del seu parent proper, *Chalcides striatus*, amb l'únic amb qui se'l pot confondre, que només té tres dits i té franges longitudinals a la esquenapareix una barreja entre sargantilla i serp, perquè té les potes molt curtes i la pell escamosa brillant, com metàl·lica, de escates llises i suaus, més apareguda a les serps que a les sargantilles. Les femelles són una mica més grans que los mascles.

Costums

L'escurçó té hàbits diürns, viu davall de les pedres i té una curiosa forma de escalfar-se -recordem que és un animal de sang freda-: a les primeres i raderes hores del dia, pren lo sol directament sobre la pell, però quan lo sol apreta, nor-

Vista ventral. Foto: Alfonso Maíllo

malment a les hores centrals del dia, agarra la calor per contacte amb les pedres davall de les que s'amaga. És carnívor, i menja petits animals.

D'octubre a març hiberna. A partir de març comença a festejar, fins al juny. Els mascles són fortament territorials, i combaten agressivament per defensar el territori. De vegades perden la coga a les lluites. Les femelles poden emparellar-se amb més d'un mascle. La posta és de 1 a 6 ous, una vegada a l'any. La talla de la mare no influeix en la de les cries, però sí amb el nombre. Les mares més grans tenen més ous (1).

A diferència de la majoria de rèptils, que són ovípars (ponen ous que se desenvolupen externament a la mare), l'escurçó és ovovivípar, això és que els ous ixen de la mare només quan ja estan madurs, i no té que pondre'ls al niu, amb el consegüent risc de depredació. Les cries d'escurçó en acabat de nàixer campen lliures i s'han d'espavilar pel seu compte. El fet de madurar dins de la mare és una adaptació que permet no exposar a les cries als perills externs, i s'aproxima a la estratègia mamífera de que les cries ja naiscon desenvolupades. En canvi, el seu parent proper *Chalcides striatus* és vivípar, com els mamífers.

Origen i distribució

És un endemisme de bona part de la Península Ibèrica, a excepció de bona part del nord (no n'hi ha a la Serralada Cantàbrica, a Astúries ni al País Basc) ni a la majoria de Portugal. Arriba a algunes illes de la costa gallega i portuguesa, i a n'algunes del Mediterrani (illes del Mar Menor i Nueva Tabarca). Hi ha molts pocs avistaments al nord de l'Ebre (Bàrdenas i Monegros, i una població pareix que aïllada a Girona) (2). S'han descrit tres subespècies d'escurçó a la Península Ibèrica, essent la que integra el territori de Mequinensa *Chalcides bediagrai bediagrai*.

Les poblacions d'escurçons se distribueixen en

rogles territorials, i en general no són gaire nombroses. Viuen en ambients esteparis, secs, generalment a solanes amb matolls i herbes no massa denses. Les poblacions de *Chalcides bediagrai* i de *Chalcides striatus* comparteixen àrees de distribució a algunes regions, tot i que s'alimenten de lo mateix. Pareix que *Chalcides bediagrai* té costums una mica més generalistes i *Chalcides striatus* més especialitzades, amb el sentit de que *striatus* tendeix a ocupar zones amb coberta vegetal més densa, amb més ombra i més densitat de matolls, en definitiva més favorable a la seua morfologia més serpentiforme, més «nedador d'herba» (extremitats més petites, menys dits i cos més prim i allargassat), que «nedador de terra». *Chalcides bediagrai* ocupa generalment zones més àrides, amb menys cobertura vegetal respecte a *striatus* (3).

S'ha afirmat en base a estudis genètics que *Chalcides* amb sentit ample es va originar al Marroc. Allí es va diversificar en quatre grups principals fa uns 10 milions d'anys, i se va escampar enta l'oest arribant a les Illes Canàries, enta el nord arribant a Europa i enta l'est fins a l'extrem sud-est d'Àsia. *Chalcides bediagrai* va colonitzar la Península Ibèrica fa uns 5 milions d'anys, potser durant la dessecació del Mediterrani anomenada Messinià (4 i 5).

Vista lateral. Alfonso Maíllo

ENLLAÇOS I FONTS

- 1- <http://monteriza.com/wp-content/uploads/reptiles/100.chalcides-bediagrai.pdf>.
- 2- https://www.mapama.gob.es/es/biodiversidad/temas/inventarios-nacionales/reptil_8_tcm30-98913.pdf.
- 3- <https://peerj.com/articles/4274.pdf>.
- 4- <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18276164>
- 5- http://digital.csic.es/bitstream/10261/108941/1/chabed_v5.pdf.

Per saber més sobre la fauna del poble i en concret de Tamariu: <http://faunatamariu.blogspot.com>.